

ArĶva

89-9

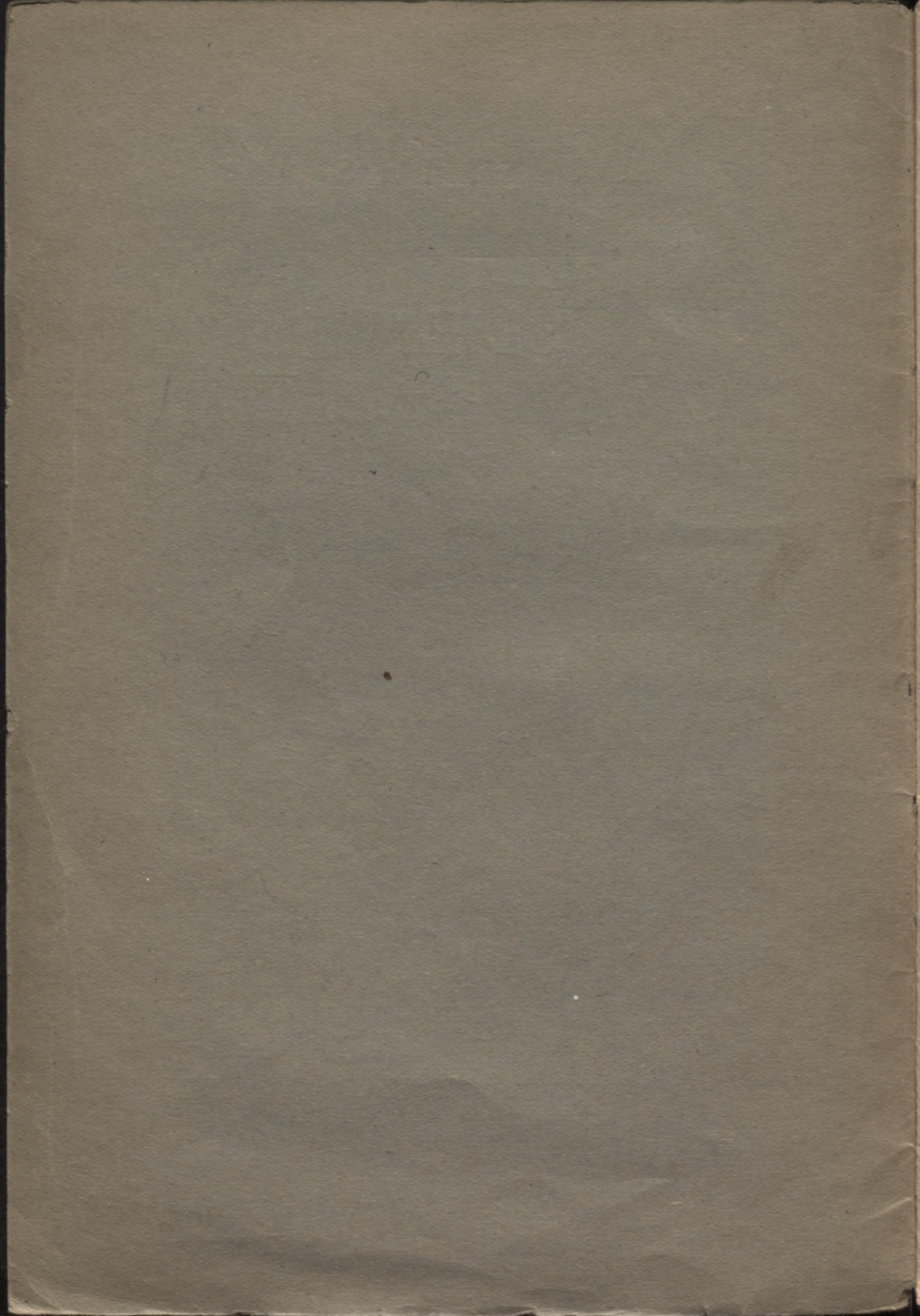
L 52

K. U P Ī T I S

MŪSDIENU
SOCIĀLIE PROBLĒMI

Autora izdevums

R i g ā

L 89-9
52

301

K. U P Ī T I S

~~PHILOS~~

MŪSDIENU
SOCIĀLIE PROBLĒMI

Autora izdevums
R ī g ā

~~XXXXXXXXXX~~

L. V. B.
№ 249149

0307068156

„Latvju Kultūras” spiestuve, Rīgā, Tērbatas ielā 15/17.

Pēdējos gados pēc pasaules kara, kad smagas saimnieciskās krīzes žņaugos raustās gandrīz visas pasaules valstis, arvien biežāk sāk atskanēt pareģojumi par mūsu kultūras laikmeta neizbēgamu bojā eju. Ar šādiem drūmiem pareģojumiem nodarbojas nevien visdažādākie sektanti, bet arī daži nopietni zinātnieki un filosofi.

Dzīļāki iedziļinoties pārdzīvojamo notikumu būtībā, tomēr ir arvien vairāk jānāk pie atzinuma, ka šī drūmā bērū dziesma mūsaiķu kultūrai un tās sasniegumiem ir vēl stipri pāragra.

Kas seko tai visai intensīvai garīgai dzīvei, kāda noris Vakareiropas kultūralās valstīs, tam būs jānoraida apgalvojumi par kultūras deģenerāciju un zinātnes sabrukumu. Ne kautkas tamlīdzīgs tur nav novērojams. Tur strādā visai intensīvu garīgu darbu gan daudzajās universitātes un zinātnieku kabinetos, gan arī bibliotēkās un sabiedriskās organizācijās. Jaunajās valstīs, kas nodibinājušās pēc pasaules kara, ir novērojams pat zināms uzplūdums kultūralā dzīvē. Tās cenšas pāņākt nokavēto un ienes diezgan bagātīgas kultūralās vērtības vispasaules garīgās un tehniskās kultūras apcirkņos.

Bažas, ka kultūras demokrātizēšana novedīs pie peļēkā pūļa triumfa, kas varētu apdraudēt pašas kultūras tālāko eksistenci, ir izradījušās par nedibinatām. Plašāko tautas slāņu pievilkšana kultūralai dzīvei un darbam, ir izvirzījusi dienas gaismā daudzus jaunus, spēcīgus talantus, kuŗi vienā otrā gadījumā tālu pārsniedz bijušās gara aristokrātijas kultūras un jaunradišanas apvārkšņus. Tie ienes jaunu svaigumu un sparū visās garīgās dzīves nozarēs. Visu to nevar neredzēt, ja grib būt objektīvs. Tas nav arī nekas jauns. Tas tā mēdz būt arvien un te nemaz tāļu nav jāmeklē vēstures piemēri. Tā, piemēram, Romas ķeizars Vespaziāns uz laiku novērsa savas impērijas sabrukumu ar to, ka ieplūdināja toreizējās garīgās intelligences un valsts vadītāju rindās tūkstošiem gallu, spāņiešu un afrikāņu pēcteču. Tagad garīgās intelligences aprindu atjaunošanās notiek pati par sevi. Par to jāpateicas mūsu demokrātiskai valsts iekārtai, kas ikvienam dod diezgan vieglu iespēju tikt pie garīgās kultūras un zinātnes dzidrajiem avotiem.

Ja nav pietiekoša pamata pareģojumiem par cilvēces kultūras drīzu bojā eju, tad tas tomēr nenozīmē, ka te

viss butu pilnīgā kārtībā. Saimnieciskā krīze Vakarēiropā un Amerikā plosās daudz stiprāki nekā pie mums. Šī saimnieciskā krīze ir nenormālas šo valstu saimnieciskās attīstības sekas. Vakarēiropas valstīm piemita tendence pamazām pārvērsties par milzu fabriku labirintu. Zemkopība Vācijā, Anglijā un Francijā pilnīgi panīka. Zemieki, un it sevišķi laukstrādnieki, bariem pameta savus arkļus un devās uz pilsētām, kur fabrikas tiem sagādāja vieglāku dzīvi un labāku algu. Kamēr šīm rūpniecības valstīm bija nodrošināti labi un izdevīgi ārējie tirgi, — viss bija labi. Bet arī kolonijas pamazām sāka izveidoties sava industrija. Tās sāka pašas apmierināt savas vajadzības. Sevišķi spēji ir sākusi attīstīties koloniju industrija pēc pasaules kara. Japāna ir izaugusi par jaunu rūpniecības valsti. Lielā Krievijā pēc kara un revolūcijām gandrīz pilnīgi beigusī eksistēt kā preču noņēmēja, jo tā ir pārāk nabaga un nav pirktspējīga. Viņas pirktspējas tuvojas nullei. Sākās krīze. Pilsētās sāka augt bezdarbs, kas tagad daudzās valstīs ir jau pieņēmis ļoti draudošus apmērus un prasa milzu līdzekļus tā novēršanai. Cīņa dėl ārzemju tirgiem daudzos gadījumos rada ļoti asas attiecības un pretrunas dažādo valstu starpā, kas ir grūti aplāpējamas. Viss tas rada tādu nospiedošu atmosfēru, kāda mēdz būt negaisa priekšvakarā. Tas, savukārt, ir par iemeslu drūmām domām par tuvojošos Eiropas civilizācijas bojā eju.

Šai saimnieciskai krīzei seko arī politisko ideju krīze — kādreizējo cerību un ideālu sabrukums. Šādos apstākļos cilvēcei vairāk kā jebkad vajadzīgas laikmeta vadošās idejas, kas spētu to izvest iz saimniecisko pretrunu labirinta. Tādas idejas tiek meklētas, un ne bez panākumiem.

Ja jauna roka skudrām izjauc viņu mitekli, tad tās kādu laiku uztraukumā skraida no vienas puses uz otru, nesaprazdamas, ko nu iesākt. Bet tiklīdz pirmais apjukums ir pārgājis, tās pamazām sāk ķerties pie postījumu atjaunošanas, un pēc neilga laika uz drupām paceļas jauna dzīve. Tāpat tas ir ar cilvēku sabiedrību. Lai arī kādas katastrofas tā nebūtu pārlaidusi, tad tomēr cilvēka veselīgais dabiskais instinkts atradīs izeju no radušās stāvokļa un virs postījumiem sāks pacelties jauna dzīve.

Vai mūsu kaŗā cietusē zemīte tam nav vislabākais pierādījums? Stichiskie dabas spēki — vētras, negaisi un zemes trīces cilvēkam pagaidām nav pārvaramas, bet saimnieciskās krīzes likvidēt un pārvarēt pilnīgi stāv viņa varā.

Viss tas, kas izsauc bažas par cilvēces tuvākās nākotnes likteņiem, pēc mūsdienu sociologu domām, izskaidrojams ar saimniecisko interešu nesaskaņošanu starp atsevišķām valstīm, tautām un šķīrām. Šī slimība tomēr ir ārstējama. Daudz ko šī virzienā jau dara Tautu Savienība. Tā ir zināmā mērā panākusi aso pretruņu nolīdzināšanu starp atsevišķām valstīm, tautām un šķīrām. Par noželošanu, tā gan vēl nav tik stipra, ka varētu nodrošināt pasaules mieru (Japānas un Ķīnas kaŗš Tāļajos Austrumos), bet tomēr, sevišķi mazajām valstīm, tā ir diezgan svarīgs balsts viņu dzīvības interešu aizstāvēšanā.

Pasaule vēl nebūt nav tik šaura. Vēl ir milzīgi apgabali vecā un jaunā pasaulē, kas gaida cilvēka darba roku pielietošanu. Jāmēģina tikai jaunajiem apstākļiem attiecīgi piemēroties, radot ar to jaunas sabiedriskas formas. Tuvojas jauns laikmeta posms cilvēces attīstības gaitā. Mēs dzīvojam viņa blāzmā.

Pagājušo gadu simteni uzskata par liberālisma un individuālisma gadu simteni. Šie principi atbalsojas visā šī gada simteņa saimnieciskā un sabiedriskā dzīvē.

Kādiem principiem un idejām tad nu piederētu tuvākā nākotne? Dot izsmelošu atbildi uz šādu jautājumu, nozīmētu izrakstīt recepti visai tāļakai sabiedriskās attīstības gaitai. Šādi mēģinājumi, parasti, ir beigušies ar neveiksmi, ko visspilgtāki pierāda dažādās marksisma un citu sociālistu utopijas par nākotnes valsti.

Mūsdienu modernie sociologi pie šī jautājuma atrisināšanas pieiet ar citādām metodēm, kas pamatotas uz reālo sabiedrisko parādību analīzi. No šo parādību zinātniskās pētīšanas rezultātiem vienīgi var nākt pie tāda vai citāda atzinuma par nākošā laikmeta sabiedriskām idejām un centieniem, kuriem būtu lemts pamazām rast iezēju no tagadējā haotiskā un neskaidrā stāvokļa.

Cilvēces sabiedriskā doma pēdējos gadu desmitos maldās galvenā kārtā starp diviem pretējiem poliēm. No

vienas puses, tieksme uz pilnīgu brīvību un personas neatkarību, bet no otras puses — aizraušanās no valsts sociālisma idejām. No vienas puses galējais individualisms ar tam piemītošo egoismu, no otras puses — prasība, ka atsevišķam individam jāziedo sevi vispārības labā, un jāpazūd kolektīvā. Liberālisma un sociālisma, individualisma un kolektīvisma idejas cīnās savā starpā jau vairākus gadu simteņus.

Vienas sistēmas piekritēji domā, ka katrs atsevišķs indivīds, vadīdamies no savām egoistiskām tieksmēm un paš aizsardzības instinkta savā cīņā dēļ eksistences izlietos visus spēkus un enerģiju un tādā ceļā spēs radīt tādas vērtības, kas nodrošinās arī valsts un vispārības labklājību. No šāda redzes viedokļa skatoties iznāk, ka individualisms ir sabiedriskās labklājības pamats un jo mazāk valsts ierobežos atsevišķu indivīdu viņa darbībā, jo vairāk būs nodrošināta valsts vispārējā labklājība.

Pretejās puses piekritēji uzsvē, ka valstij pašā pamatā jācenšas iznīcināt katru saimniecisku egoismu. Atsevišķiem privātipašniekiem jāatņem viņu rokas atrodošies ražošanas līdzekļi un tie jānodod vispārības (kolektīva) lietošanā. Visa sabiedrība jāpārveido uz pavisam citādiem pamatiem — atsevišķo indivīdu enerģija, zināšanas un darba prasme jāizlieto vispārības labā.

Feodālisma laikmetam izbeidzoties, individuālās brīvības idejas bija vadošās un noteicošās saimnieciskā dzīvē. Arī mūsu dienās, šiem uzskatiem vēl ir liels iespaids. Daudzi mēģina visas pastāvošās nelaimes un neveiksmes saimnieciskā dzīvē izskaidrot gandrīz vai vienīgi ar privātās iniciatīves ierobežošanu.

Nav ko noliegt — liberālisma fautosaimnieciskai sistēmai savā laikā ir bijuši lieli panākumi. Privātās iniciatīves un brīvās konkurences ceļā ir radušies milzīgie rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumi Eiropā un Amerikā. Brīvās konkurences principiem saimnieciskā dzīvē sekoja brīvības un vienlīdzības principu izcelšana arī sabiedriskā dzīvē. Liberālisma tiesību zinātnieki uzskatīja valsti kā brīvu, neatkarīgu saimniecisko personību kopību. Viņa ideoloģi mēģināja neredzēt sociālās un nacionālās pretešķības atsevišķo pilsoņu grupu starpā. Viņi centās visus pilsoņus novest pie matemātiskas vienlīdzības vismaz pastāvošo likumu priekšā.

Ar liberalisma idejām ir cieši saistīta mūsu tagadējā demokrātijas sistēma. Visi pilsoņi ir brīvi un vienlīdzīgi. Ikvienam pieder iniciatīves tiesības un tiesības uz āktīvu līdzdalību valsts dzīvē. Tādēļ arī pastāv vispārējās, vienlīdzīgās vēlēšanu tiesības. Valsts vara balstās uz matemātisko vairākumu. Pastāvošais parlamentārisms ir šīs sistēmas loģiskais papildījums. Valdība spiesta krist, ja tai nav vairākuma atbalsta. Pate valdība atspoguļo sevī aiz viņas stāvošās dažādās sabiedriskās grupas, bet parlaments savukārt vēlētajus. Demokrātiskās brīvības tiek identificētas ar privātīpašuma tiesībām. Uzbrukumi demokrātiskām brīvībām izsauc pilsoņos tādu pašu pretsparu, kā uzbrukumi privātīpašuma tiesībām, jo tiesību ierobežošana aizskar ikviena pilsoņa pašapziņu un patmīlību. Viņš nevar samierināties ar tā neatņemamo tiesību ierobežošānu.

Liberalisma idejas ilgāku laiku ir bijušas kulturālai cilvēcei par vadošo zvaigzni. Tās ir izveidojušās diezgan visaptverošā teorētiskā sistēmā. Un tomēr tās pašas liberalisma iekārtas klēpi pēdējā gadu simtenī sāka briest dziļas pārgrozības. Kapitalisms — šis liberalisma sistēmas bērns — ir sācis ievērojami pārveidoties. Milzīgās kapitalistiskās organizācijas ir pilnīgi apēnojušas atsevišķā uzņēmēja vai kapitalista individuālās privātās iniciatīves iespējas. Sociālās pretešķības un savstarpējās cīņas ir spiedušas tiklab darba devējus, kā arī darba ņēmējus organizēties savās spēcīgās arodorganizācijās. Visās valstīs redzam izveidojamies spēcīgas darba ņēmēju un darba devēju organizācijas. Šīs organizācijas stāv viena pret otru kā divas armijas. Tās katra cenšas aizstāvēt savas grupas kopējās intereses. Bet arī valsts vara sen vairs neatrodas pasīva novērotāja lomā šajā divu pretejo leģeru cīņā. Tā sāk arvien noteiktāk iejaukties šinīs attiecībās un tās rēgulēt vispārības interesēm par labu. Tādā kārtā valsts ir spiesta ierobežot atsevišķo uzņēmēju saimnieciskās brīvības un iejaucas darba devēju un darba ņēmēju savstarpējo attiecību kārtošānā un rēgulēšanā.

Kolektīvās darba ņēmēju un darba devēju organizācijas jau pilnīgi aizēno atsevišķos individuus. Sabiedrība zaudē savu agrāko individuālistisko raksturu. Tā izveidojas par dažādo grupu un organizāciju kopību. Liberalisma un individuālisma principi ir satricināti pašos pa-

matos. Arodnieciskās, sabiedriskās un grupu intereses sāk spēlēt arvien noteicošāku lomu sabiedriskās attiecības. Saimnieciskās dzīves īstenība atsevišķam individam padara arvien grūtāku viņa ciņu deļ eksistences. Tādēļ katrs viens meklē sev zināmu atbalstu tādā vai citādā saimnieciskā grupā vai arodorganizācijā. Sakarā ar to, brīviem darba līgumiem paliek arvien mazāka nozīme. Darba devēji un darba ņēmēji, bieži vien, ir spiesti parakstīt jau gatavus līguma noteikumus, kuņos tie nevar ievest sevišķi lielas pārgrozības. Vairojas kolektīvo līgumu sistēma, kas atsevišķos personālos līgumus padara par nevajadzīgiem. Šo līgumu noteikumi parasti tiek attiecināti arī uz tiem strādniekiem, kuņi līguma slēgšanas laikā nav vēl nemaz sastāvējuši zināmā uzņēmumā un arodorganizācijā, bet darbā iestājas vēlāk.

Parveidojas arī uzskati un jēdziens par privāto īpašumu. To vairs neuzskata par svētu un neaizskājamu. Uz privāto īpašumu sāk skatīties kā uz zināmu sociālu pienākumu, kuņš mums jāizlieto, rēķinoties nevien ar savām iegribām, bet arī ar vispārības interesēm. Tāpat arī brīvā konkurence pamazām sāk iziet no modes tirdzniecības un rūpniecības pasaulē. Grandiozas uzņēmēju un rūpnieku apvienības monopolizē bieži vien veselas rūpniecības nozares. Tresti, sindikāti un koncerni diktē ražojumu cenas un rēgulē rūpniecību un tirdzniecību. Pārmaiņas novērojamas arī patēretāju pasaulē. Lielu lomu te spēlē visdažādākas kooperatīvās organizācijas.

Tā pašos pamatos pārveidojas saimnieciskās dzīves uzbūve. Brīvās konkurences un saimnieciskā haosa vietā pamazām stājas apzinīga saimnieciskās dzīves rēgulēšana. Liberālisma laikmata vietā stājas jauns laikmets ar jaunām attiecībām un principiem.

Sociālisma mācību piekritēji ir pārliecināti, ka nupat tuvojas tas laiks, kad viņu kvieši sāks ziedēt. Viņi, kā zināms, nostājas pret individualismu un privātīpašumu, kā sociālās nevienlīdzības un ekspluatācijas pirmcēloni, un stāv par konkurences iznīdēšanu saimnieciskā dzīvē. Viņi prasa visu ražošanas līdzekļu pārņemšanu sabiedrības rokās, kuņā tad visu saimniecību vadītu pēc viena pārdomāta un saskaņota plāna. Teorijā šādas idejas var izlikties diezgan simpātiskas. Tomēr padomju Krievijas iekārtas visai rūgtais piemērs rāda, cik tālu skaistās

teorijas stāv no visai bēdīgās dzīves īstenības. Konkurences iznīdēšana saimnieciskā dzīvē iznīcina ievērojamu dzinējspēku uz lielāku pilnību. Vadības nodošana par saimniecisko dzīvi vienam vadošam centram noved pie sastinguma un nāvējoša birokratisma. Plānveidīgums saimnieciskā dzīvē, kas šķiet tik pievilcīgs, ir izrādījies tikai par tukšu maldu mirāžu. Valsts vara pad. Krievijā atbalsta tikai vienu iedzīvotāju šķiru uz citu šķiru rēķina. Viss tas rada pilnīgu bezcerības stāvokli iedzīvotāju lielākā daļā, mazina viņu enerģiju un darba prieku. Komunistu izveidotā jaunā ražošanas iekārta ir izrādījusies par tik graužošu, ka paši šīs iekārtas ievēdēji ir bijuši spiesti jau vairākkārtīgi atkāpties uz vecās kapitalistiskās ražošanas iekārtas pozīcijām, pie kam šī atkāpšanās tūlīt ir ienesusi manāmu uzlabošanos valsts saimnieciskā dzīvē. Sociālistiskās ražošanas kārtības ieviešanas pirmais mēģinājums, tā tad, ir spīdoši bankrotējis. Veltas ir cerības uz nākošām piecgadēm. Tās sabrukuma stāvokli var tikai padziļināt.

Šis neveiksmes pamatā guļ iedzīvotāju lielākās daļas psiholoģiski naidīgais noskaņojums pret komunistu jaunievedumiem. Viņu psiholoģija ir vēl arvien individuāli noskaņota. Individuālisma un privātpašuma idejas guļ vēl visai dziļi krievu tautas psihikā. Tās nav izravējamās ne ar kāda sarkanā terora un dekretu palīdzību. Komunistiem agri vai vēlū būs jākapitulē un jāpāriet uz jaunu sabiedriskās organizācijas veidu, kas stāvēs tuvāk tautas vairākuma individuālisma tieksmēm un centieniem.

Atgriežoties pie sabiedriskās iekārtas izbūves un pārveidošanas jautājuma, jākonstatē, ka dažāda veida profesionālās organizācijas sabiedriskā dzīvē sāk spēlēt arvien noteicošāku lomu. Viņas nostājas starp valsti un atsevišķiem individiem. Reizē ar to sabiedriskā uzbūve top sarežģītāka. Atsevišķo indivīdu vietā stājas viņu organizācijas, kuras aizstāv šo indivīdu grupu intereses.

Tautas suverenitāte līdz šim balstījās uz individuālisma principu pamatiem. Tauta tika uzskatīta kā atsevišķu neatkarīgu personu kopība.

Tagad paceļas jautājums par profesionālu grupu resp. dažādu sabiedrisku un arodniecisku grupu pārstāvību parlamentā. Tiek aizrādīts, ka parlaments var tikt uzbūvēts pavisam uz citādiem principiem, kā līdz šim. Augstākā

vadītu centralizēts valsts varas aparāts. Solidarisma uzskatu piekritēji turpretim stāv par privātā īpašuma tiesībām un mēģina tikai koriģēt pastāvošās pretrunas ražošanas iekārtā un darba devēju, un darba ņēmēju attiecībās.

Daudz tiek runāts par plāna trūkumu saimnieciskā dzīvē. Zināms plāns, bez šaubām, ir vajadzīgs, bet stipri jāšaubas arī par to, vai kādreiz nodibināsies tāda saimnieciskā iekārta, kur viss būs uzbūvēts pēc sīki izdomāta un izstrādāta iepriekšēja plāna, un visa saimnieciskā dzīve tiktu vadīta no viena vadošā centra. Piedzīvojumi, kādus ir devis pārlaistais pasaules kaņš un komunistu eksperimenti — ir šīnī ziņā izsaukuši lielu vilšanos. Tas tomēr nenozīmē, ka saimnieciskā dzīvē būtu jāvalda līdzšinējam haosam. Ražotāju un paterētāju apvienošanās savās organizācijās, dabīgi veicina plānveidīguma ieviešanu saimnieciskā dzīvē. Jo lielākas un stiprākas ir šīs organizācijas, jo lielāka plānveidība novērojama ražošanā un ražojumu sadalīšanā.

Mūsdienu cilvēks ir cieši saistīts ar sabiedrību. Bez tās viņš gandrīz nemaz nevar eksistēt un visapdāvinātākiem cilvēkiem par saviem sasniegumiem jāpateicas galvenā kārtā tai sabiedriskai apkārtni, kurā viņš dzīvo. Pate stiprākā personība paliek bezspēcīga, ja viņai trūkst sabiedrībā atbalsta. Cilvēku dažādās grupas ir saistītas kopīgām interesēm. Uz šī pamata izveidojas viņu dažādās organizācijas, kuņas attīsta lielu aktivitāti un top par izcilus spēku valsts dzīvē. Tas sevišķi sakāms par arodorganizācijām un darba devēju apvienībām, kuņas iegūst arvien lielāku iespaidu saimnieciskā dzīvē.

Vakareiropā, kur arodorganizācijas dažādo sindikātu veidā ir kļuvušas par lielu sabiedrisku spēku, tās jūtas pat tik stipras, ka ir gatavas uzņemties vadošo lomu valstī. Šādu varu, protams, var gūt tikai lielas arodapvienības. Tādēļ arī šīnīs valstīs pastāv princips, ka visi vienas nozares darbinieki apvienojami tikai vienā arodorganizācijā. Tādu organizāciju lielā praktiskā nozīme izpaužas jau kolektīvos līgumos. Ja vienā nozarē pastāv tikai viena darba ņēmēju un viena darba devēju organizācija, tad kolektīvais līgums būs saistošs visiem zināmas profesijas darbiniekiem, kas novērš nevēlamu konkurenci un dod iespēju abām pretējām pusēm panākt līdz li-

guma noslēgšanas termiņam stabili stāvokli viņu savstarpējās attiecībās.

No socioloģiskā viedokļa zināmu ievēribu pelna arodorganizāciju izveidošanās fašistiskajā Itālijā.

1925. g. 2. oktobrī Romā paša Musolini vadībā notika Itālijas darba devēju un strādnieku organizāciju pārstāvju konference, kurā beidzās ar vēsturiskā pakta parakstīšanu par divu centrālo konfederāciju nodibināšanu. Vienā ir apvienoti visi Itālijas strādnieki, bet otrā visi darba devēji. Abas puses savstarpēji atzina pretējās puses izņēmuma veida tiesības reprezentēt un aizstāvēt šīs puses intereses. No šī laika līguma attiecības starp darba devējiem un darba ņēmējiem karto organizācijas, kuras ir atkarīgas no vienas vai otras konfederācijas — organizāciju apvienības.

1926. g. 3. aprīlī fašistiskā valdība izdeva likumu, kas juridiski regulē kolektīvās darba attiecības. Šis likums neprasa arodorganizāciju obligatorisku dibināšanu, kuras reprezentētu darba devējus vai darba ņēmējus, bet gadījumā, ja šāda arodorganizācija tiek dibināta, likums tai piešķir tādas priekšrocības, kuras pašas par sevi jau pamudina dibināt šādas arodorganizācijas.

Arodbiedrības nodibināšanai ir vajadzīgs, lai vismaz viena 10. daļa no attiecīgās profesijas strādniekiem zināmā rajonā, kur arodbiedrība organizējas, labprātīgi iestātos šinī biedrībā. (Uzņēmēju organizācijas jābūt tādām skaitam uzņēmēju, kuri nodarbina vismaz vienu desmito daļu zināma rajona strādnieku.) Arodbiedrībām jāuzņemas atbildība rūpēties nevien par viņās apvienoto biedru saimnieciskām un morāliskām interesēm, bet tām jāorganizē arī dažādi pašpalīdzības pasākumi savu biedru kultūrai, morāliskai un nacionālai audzināšanai. Par organizāciju vadītājiem drīkst būt tikai personas, kuras morāliskā un ētiskā ziņā nevainojamas un to ir pierādījušas ar savu agrāko dzīvi un uzticību savai tēvijai.

Zem šādiem noteikumiem nodibinātai arodorganizācijai tiek piešķirtas juridiskas personas tiesības. Otru tās pašas profesijas arodorganizāciju zināmā rajonā pēc tam vairs nevar nodibināt. Katra no valdības atzītā arodorganizācija ir vienīgais strādnieku vai darba devēju likumīgais pārstāvis zināmā rajonā un sevi reprezentē arī

viņā nemaz neietilpstošos šīs pašas nozares strādniekus vai darba devējus. Arodorganizācijai tiek piešķirtas tiesības piespiedu kārtā aplikēt ar zināmiem maksājumiem sev par labu visus šīs darba nozares strādniekus attiecīgā rajonā (arī tos, kuŗi arodorganizācijā vēl nemaz nesaistā). Šīs obligātoriskās nodevas tomēr nedrīkst būt lielākas strādniekiem — par vienas dienas algu gadā un darba devējiem gadā par vienas dienas algu izmaksu viņu uzņēmumos.

Piešķirot arodorganizācijām šādas priekšrocības, valsts vara tām uzliek arī veselu rindu publiski-tiesisku pienākumu. Viņām ir jāorganizē un jāuztur arodnieciskas skolas, krāj- un aizdevu kases u. t. t. Arodorganizācijas ir padotas valdības kontrolei. Valdībai ir tiesības atcelt arodorganizāciju priekšsēdētājus un ģenerālsēkretārus no viņu amatiem un tos šinīs amatos arī neapstiprināt. Ārkārtējos gadījumos arodorganizāciju vadošie organi var tikt no valdības atcelti un apmainīti pret jauniem pēc valdības ieskata.

Arodorganizācijai, cenšoties aizstāvēt savu biedru intereses, jāpatur arī vien vērā arī ražošanas un vispārības (valsts) intereses. Arodorganizāciju tīkls aptver visu Itāliju. Valsts vara nevar stāties tiešās attiecības ar visām mazām arodorganizācijām un tādej fašisti ir radījuši veselu arodorganizāciju centrālo apvienību (konfederāciju) tīklu. Vairākas centrālās savienības ir apvienotas savukārt savienību savienībās. Pavisam pastāv 13 konfederācijas un centrālās apvienības — 6 darba devējiem, 6 darba ņēmējiem un viena garīgā darba strādniekiem. Šīm konfederācijām ir jāietver sevī visi valsts iedzīvotāji. To, ko citas valstis cenšas panākt pakāpeniskā evolūcijas ceļā, fašisti grib sasniegt dažu gadu laikā ar zināmu spiedienu no valsts varas puses. Fašistiskās arodorganizācijas viņu taagdējā stāvokli ir neapstrīdami ievērojams vēsturisks faktors, kuŗam ar lielu uzmanību seko nevien sociologi, bet veselas nācijas.

Šo organizāciju praktiskā nozīme valsts dzīvē ir ļoti liela. Viņas slēdz kolektīvos līgumus. Darba noteikumus un sadalījumu nosaka attiecīgā arodorganizācija. Konfliktu gadījumos, kuŗiem var būt vispārēja nozīme, arod biedrība var nostāties kā viena no ieinteresētām pusēm

procesā. Augstāko pakāpju arodorganizāciju apvienības vada un kontrolē viņās ietilpstošās arodorganizācijas. Viņām ir tiesība nevien reprezentēt un aizstāvēt visu viņā ietilpstošo atsevišķo arodorganizāciju intereses, bet tām ir pat zināma disciplināra vara.

Cik liela ir šo vadošo arodorganizāciju organu autoritāte, to liecina tas, ka Musolini nav izvedis dzīvē nevienu svarīgāku saimnieciska rakstura soli, kamēr uz to nav dabūjis arodorganizāciju konfederāciju piekrišanu.

Visai interesanta ir arī Itālijas fašistu konstitūcija. Viņas pamatprincipi ir sekoši: —

Katrs indivīds ir padots nācijai, bet tā kā nācija ir arī pat laikā arī valsts, tad ir jāatzīst valsts virsvaldība. Atsevišķs pilsonis arodorganizācijā atrod sev atbalstu savu tiesību un interešu aizstāvēšanā. Šī pate arodorganizācija nosprauž arī viņa brīvības robežas. Valsts savukārt atbalsta arodorganizācijas viņu darbā. Valsts stāv pāri indivīdam un visām organizācijām. Rodas saskaņota sistēma, kuņas pamatos ir likti solidarisma — saņemšanas principi. Kopības intereses ir stādāmas augstāk par atsevišķa pilsoņa interesēm.

Konstitūcija aizsargā privātpašumu un privāto iniciatīvi, bet šai privātai iniciatīvei jābūt saskaņotai ar valsts tautsaimnieciskām interesēm. Valsts varai ir tiesības nevien atbalstīt, bet arī slēgt uzņēmumus, ja viņu darbība ir kaitīga valsts tautsaimnieciskām interesēm. Šādi soli gan tiek sperti tikai tad, ja to neatliekami prasa sabiedriskā nepieciešamība.

Valstij sevišķa vērtība jāpiegriež darba aizsardzībai visos viņas veidos, neizslēdzot arī garīgā darba strādniekus. Pedējiem piegriežama pat izcilus ieverība. Konstitūcija vispar lielu vērtību piegriež darba ļaužu interešu nodrošināšanai un aizstāvēšanai, kas tiek izvests dzīvē sociālās likumdošanas ceļā, nodrošinot strādniekiem atvaļinājumus, apdrošināšanu pret nelaimes, slimību un bezdarba gadījumiem, uzlabojot stāvokli strādniecēm — mātēm, darba jaunatnei u. t. t.

Fašisti cenšas izvairīties arī vienīgi no fiziskā darba izcelšanas. Fiziskais darbs nedrīkst aizēnot garīgo darbu: garīgais darbs tautai nepieciešams vēl vairāk, kā vienkāršs roku darbs. Tiklab uzņēmēju, kā arī strādnieku

arodnieciskām organizācijām jācenšas savas intereses saskaņot ar valsts interesēm. Valsts kontrolē darba spēka pieņemšanas lietu. Viņa organizē uz paritātes pamatiem darba apgādes birojus, kuŗu priekšgalā atrodas arodlietu ministrijas aģenti. Šo biroju mērķis ir veicināt šķiru sadarbību, nodrošināt strādniekiem viņu intereses un sniegt rūpniecības uzņēmumiem vispiemērotākos strādniekus.

Konfliktu izšķiršanai pastāv speciālas darba tiesas. Šīs tiesas ir noorganizētas pie apelācijas tiesām un sastāv no tiesas priekšsēdētāja, diviem tiesnešiem un diviem pieaicinātiem rūpniecības un strādnieku jautājumu ekspertiem. Eksperti piedalās tiesā ne kā vienas vai otras puses aizstāvji, bet kā piedzīvojuši darba apstākļu pazinēji.

Pirms lietas caurskatīšanas tiesā, arodu lietu ministrijas pārstāvji mēģina abas pretējās puses samierināt. Ja samierināšanai nav panākumu, tad tiesa skata lietu cauri un izlemj to pēc sirdsapziņas un taisnības sajūtas, ņemot vērā abu pretējo pušu intereses, kā arī valsts tautsaimnieciskās intereses. Streiki un lokauti (strādnieku masu atlaišanas no uzņēmējiem) Itālijā ir stingri noliegti. Tas tomēr nav kaitējis strādnieku interesēm, jo viņu labklājība pēc objektīvu novērotāju atzinumiem pēdējos gados ir ievērojami pacelta. Reizē ar to ir ievērojami pacelta visas valsts saimnieciskā un kultūrālā labklājība. Itālijas straujos sasniegumus saimnieciskās dzīves laukā nevar noliegt pat vislielākie fašistu pretinieki. Līdz ar to ir ievērojami mazinājies arī šķiru antagonisms un marksisma šķiru cīņas sludinātāji ir piedzīvojuši pilnīgu bankrotu.

Fašistu likumdošana iziet no tā redzes viedokļa, ka valstij jāregulē visu pilsoņu savstarpējās intereses un nevienam nav tiesības ignorēt valsts tiesas bezpartejiskos lēmumus, kuŗu centieni iziet uz savstarpējas saprašanās veicināšanu dažādo grupu starpā. Itālijā šīni ziņā iet pa to ceļu, kuŗu jau agrāk bija teoretiski nosprauduši Francijas redzamākie domātāji.

Fašisti uzsver savā programmā, ka valsts vara nedrīkstot vienaldzīgi noskatīties uz to, ka ar streikiem un lokautiem tiekot postīta valsts saimnieciskā dzīve.

Šādi cīņas līdzekļi gala rezultātā abām pusēm nodarot tikai lielus zaudējumus. Kur runānot vara, bieži vien veselīgais saprāts sākot zaudēt savu iespaidu. Tādēļ abām pusēm esot jāpadodas valsts tiesas bezpartejiskam un taisnīgam spriedumam. Ir fašisma sistēmā, protams, arī savas negatīvās puses, kas ir neizbēgamas katrā valsts iekārtā, kas balstās uz diktatūru, bet fašisma ideologi domā, ka šīs parādības ar laiku mazināšoties, jo valsts iekārtai nostiprinoties, nebūšot vairs vajadzīgs piemērot tik krasus soļus, kā pārejas laikā. Vai tas piepildīsies, to rādīs nākotne.

Patreizējais laikmets ir pretruņu un nemiera pilns. Tie ir neizbēgami pavadoņi krīzes apstākļiem. No vienas puses veidojas grandioza virskapitalisma sistēma, bet no otras puses notiek mēģinājumi veidot saimniecību bez privāta kapitāla palīdzības (valsts socialismis). Novērojama it kā zināma vilšanās formālā demokratisma sistēmā, kas balstās uz vienkāršu skaitlisko vairākumu. Pārdzīvojamais krīzes stavoklis nav tagadējās sabiedrības agonija pirms nāves, bet liecina, ka tiek meklēti ceļi grūtās slimības pārvarešanai. Tagadējā krīze ir nevien parastā rupniecības krīze. Tā ir saimnieciskās un politiskās iekārtas krīze. Tāpat kā aklais meklē sev pavadoņi un cieši pie tā turas, tā arī mūsdienu cilvēks meklē vadošas idejas un līdz ar viņām savu turpmāko ceļu. Šīs idejas vēl nav visa pilnībā izveidojušās. Tās veidojas un top patreizējo sabiedrisko cīņu ugunis. Viņu vispārējais virziens iziet uz šķiru un tautu ciešāku sadarbību, uz lielāku cilvēcību, uz pretruņu un asumu nolīdzināšanu saprašanas ceļā. Marksisma zvaigzne arvien vairāk izpien pie tautu nākotnes apvārkšņiem. Drīz tai, šķiet, bus jānoriet pavisam. Vienpusīgie šķirņu cīņas sapņi ir izsmepti. Aprīčušās ir marksistu asiņainās naida dziesmas. Tautas meklē mierīga, radoša darba iespējas un taisnīgu valsts pārvaldes formu, kas ikvienam nodrošinātu viņa tiesības un cilvēcīgas eksistences iespējas.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307068156

apw

15. Nov. 1933